

Co na to budoucí česká politika?

Parlament, který vyjde z příštích voleb, čeká nelehké rozhodnutí – o tom, zda umožní různým zájemcům vlastnit co nejvíc pozemků, na kterých by se dalo stavět. Nebo zda dá přednost funkci národního parku ve smyslu mezinárodních pravidel a vytvoří podmínky pro všestranný rozvoj území, v něm žijícím lidem a přírodě. Že to jde, je známo. Např. NP Bavorský les se takový přístup bohatě vyplatil. Za prvních 20 let existence vytvořil činností na svém území a v okolních obcích přes 1 500 pracovních příležitostí. Vstřícná politika bavorského parlamentu a vlády k tomu ovšem svým přístupem poskytla příznivé podmínky. Nestálo by zato se konečně i na Šumavě a v českém prostředí poučit a inspirovat? Nebo se dá opět přednost nějakému „ryze českému“ řešení, které – podobně jako socialistická péče v 80. letech v Krkonoších – dostane i NP

Šumava po 20 letech jeho existence na kolena? Není tato podobnost vývoje obou hlavních českých národních parků podivně náhodná?

Zodpovědět tyto otázky musí budoucí česká politika životního prostředí. V posledních letech podávala ve věci NP výkony, s jakými je světová ochrana přírody snad konfrontována v zanedbaných a nestabilních zemích, nikoli uprostřed Evropy. Přípravu jakýchkoli zákonů se vyplatí neimprovizovat, ale pečlivě koncepčně promyslet, s dlouhodobým výhledem a se schopností koordinovat odborné, ekonomické a sociální aspekty věci. Pro přípravu zákonů o národních parcích to platí dvojnásob. Nejde o krátkodobá řešení, ale o dlouhodobý výhled. Na jejich přípravě by se měli podílet výhradně lidé, kteří jsou schopni integrovaného a zodpovědného způsobu myšlení a jednání. Národní park není záležitostí lokální, ale národní.

Noví čeští zákonodárci budou tedy v případě Šumavy muset volit mezi národním parkem mezinárodního významu na straně jedné a rekreačním parkem na straně druhé. Půjde o obtížné rozhodování se značným mezinárodním dopadem. Něco jako šťastný kompromis, jímž se nějak zachová pojem národní park, ale zároveň zastaví spolupráce s bavorskou stranou na projektu Divoké srdce Evropy a současně vytvoří prostor pro všemožné developerské aktivity, o který usiloval minulý pan ministr životního prostředí, bohudík neexistuje. Na Šumavě nejde o vykonstruované kompromisy, ale o dobré jméno České republiky v mezinárodních souvislostech. Při svém rozhodování budou noví zákonodárci muset přihlídnout ke skutečnosti, že železná opona byla sice v terénu odstraněna již před 23 lety, v některých hlavách ale bohužel existuje dodnes.

Zdenka Křenová

Jsou výzkum a přeshraniční spolupráce nadějí, nebo nechtěným břemenem NP Šumava?

Celosvětově jsou národní parky důležitými výzkumnými lokalitami. Ani v Čechách tomu není jinak – Krkonošský národní park (např. Živa 2013, 4: 157–183) a v menší míře vyplývající z omezeného zpřístupnění v druhé polovině 20. stol. také území NP Šumava – byly a jsou předmětem intenzivního vědeckého zájmu. V obou případech je přínosem i to, že se výzkum odehrává v přeshraničním prostoru, kde se mohou sousedé navzájem motivovat a inspirovat. Je nezpochybnitelné, že národní parky jsou užitečné pro vědecké studie a výzkum je nezbytným podkladem pro zodpovědnou péči o moderní národní parky i další chráněná území.

Důvody vědeckého zájmu o národní parky jsou různé, počínaje tím, že v nich leckde přežívají poslední nebo jedny z posledních populací vzácných druhů (např. horské gorily v NP Virunga v Kongu nebo zubří v polském NP Białowieża), až po užitečnou skutečnost, že díky minimalizaci vnějších vlivů lze v národních parcích úspěšně realizovat projekty dlouhodobého výzkumu. Lokality dlouhodobého ekologického výzkumu LTER (Long-Term Ecological Research) jsou často umístěny v severoamerických a evropských národních parcích. V řadě případů jde o unikátní oblasti s dlouhou historií vědeckého bádání. Např. v NP Abisko byla již v r. 1903, tedy 6 let před vyhlášením národního parku, založena terénní stanice Švédské královské akademie věd. V posledních desetiletích je motivace k výzkumným aktivitám v národních parcích také podpořena skutečností, že stále intenzivnější lidskou činností došlo k významné proměně krajiny na většině území střední Evropy, Českou republiku nevyjímaje. Pří-

rodní ostrovy národních parků kromě dalších funkcí (ochrana ekosystémů a druho- vé bohatosti, rekreace atd.) získaly specifickou úlohu referenčních (srovnávacích) ploch umožňujících sledovat děje, které se v hospodářsky využívané krajině nevy- skytují již vůbec, nebo pouze v redukován- ných formách. Národní parky a především jejich jádrová území s lokalitami pone- chanými samovolnému vývoji, kde probí- hají přírodní a evoluční procesy na úrov- ni jedinců, druhů, společenstev i celých ekosystémů bez přímé intervence člověka, umožňují pozorovat a lépe pochopit pří- rodní děje. Jsou to místa, kde se můžeme seznámit a poučit o způsobech, jimiž se příroda vypořádává s úkazy, jako jsou pří- valové deště, extrémní sucha nebo vichřice, a získané poznatky následně využít při odpovědném hospodaření v krajině. Kromě těchto jednorázových úkazů můžeme dokumentovat, dokážeme-li sledovat a za- chovat dostatečně dlouhou kontinuitu projektů, i projevy dlouhodobých změn, jako např. výškových posunů vegetačních stupňů v horách nebo změn ve vztazích dřevin a rostlin v ekosystémech. Otázek, na které lze hledat odpovědi při výzkumu v NP, je bezpočet a odpovědi na ně může dát jen systematický ekologický výzkum.

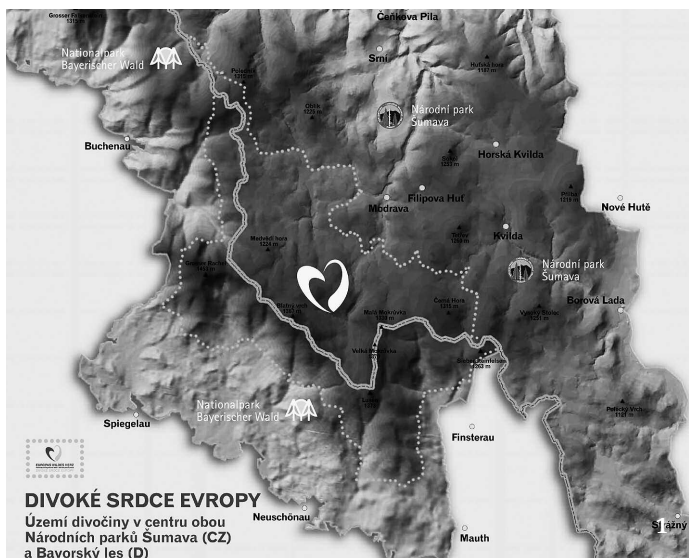
Samozřejmě také platí, že dlouhodobý výzkum, průběžné sledování stavu předmětů ochrany vyskytujících se v chráněném území a vyhodnocování vlivu prováděného managementu jsou základními nástroji profesionální péče o tato území. Význam využití aktuálních vědeckých poznatků při stanovení vhodného managementu chráněných území je v současné době dynamických změn přírodních podmínek a nových požadavků společnosti na eko-

systemové služby významnější než kdy jindy. Jak již bylo zmíněno, nejde jen o národní parky, protože výše uvedené otázky mají obecnou platnost i pro ekosystémy v okolní krajině. Výzkum v NP tedy nabízí mnohem širší uplatnění při řešení problémů současné kulturní krajiny.

Jak nejlépe, v kontextu uvedeného významu národních parků pro vědu a výzkumu pro národní parky, představit vědecké aktivity a monitorování ekosystémů v NP Šumava? Jak smysluplně představit ucelenou koncepci výzkumu schválenou před více než pěti lety, která již přinesla první zajímavé vědecké výstupy, a dokonce byla převzata do projednávaného nového plánu péče o NP Šumava? Jak pozitivně popisovat výzkumné plány, jestliže v současnosti je většina projektů i jejich realizátorů „zmrazena“, tedy pokud rovnou nebyli, oficiálně z důvodu úsporu, propuštěni (výzkumníci), resp. skončeni (projekty)? V dalším textu se pokusím popsat koncepci výzkumu, zmínit alespoň nejdůležitější příklady projektů a přiblížit aktuální situaci především s ohledem na sou- sední NP Bavorský les.

Koncepce výzkumu

Prioritou výzkumu v území NP Šumava byla stanovena dokumentace dlouhodo- bých změn významných složek přírody, a to jak vývoje jádrových oblastí pone- chaných bez lidské intervence, tak částí NP, v nichž se extenzivně hospodaří. Schvá- lená koncepce výzkumu předpokládá, že Správa NP plní roli koordinátora na úze- mí parku a základní dlouhodobé moni- torování by měli garantovat odborní pracovníci Správy NP a CHKO Šumava. Externí výzkumné týmy se především podílejí na řešení dílčích a časově omezených projek- tů, obvykle limitovaných trváním gran- tů zaměřených na konkrétní otázky a tes- tování různých vědeckých hypotéz. Úzká spolupráce mezi zaměstnanci Správy NP a CHKO Šumava a odborníky z akademick- ých a univerzitních pracovišť je samo- zřejmostí. Koncepce výzkumu předpoklá- dá, že základní sběr dat pro monitorování ekosystémů NP Šumava se bude uskuteč- ňovat v trvalých plochách, bodech a tran-

1 Divoké srdce Evropy – ostrov divoké přírody na pomezí dvou národních parků. Orig. V. Hrabá

2 Skleněná archa v dřevěné dlani symbolicky připomíná, že Šumava je naší Archou uprostřed silně pozměněné evropské krajiny.

sektech rozmístěných tak, aby podchytily základní typy biotopů a variabilitu stanovišť, případně antropogenní vlivy v jednotlivých biotopech. V NP se také trvale provádějí inventarizační průzkumy, zaměřené přednostně na cenné biotopy, zachovalé lokality a populace vzácných, ohrožených a klíčových druhů rostlin a živočichů. Účelem těchto detailních i plošně prováděných průzkumů je především důkladná znalost území nezbytná pro stanovení způsobu péče o něj a přípravu podkladů pro rozhodování státních orgánů ochrany přírody.

V rámci Správy NP a CHKO Šumava by měl být monitoring garantován v těchto základních oborech:

- Lesy – sledování dlouhodobých změn v druhové, věkové a prostorové struktuře porostů, jejich vitality; zvláštní důraz se klade na působení lýkožrouta smrkového (*Ips typographus*) a obnovu lesa; významnou část tvoří také projekty související s monitorováním vývoje po orkánu Kyrill.
- Rašeliniště – sledování vlivu antropogenních zásahů (odvodnění, eutrofizace) na vývoj rašelinišť a mokřadů, především s ohledem na změny hydrologických a hydrochemických poměrů stanoviště, rozklad organické hmoty a uvolňování uhlíku, vegetační změny. Dále je dokumentována a vyhodnocována úspěšnost revitalizačních opatření.
- Bezlesí – sledování změn ve struktuře a funkcích sekundárních trávníků a jejich druhové bohatosti s ohledem na uplatňovaný management.
- Vodní ekosystémy a klima – dlouhodobá dokumentace chemismu vod, vodní bilance a variability mezoklimatických podmínek na území NP.
- Zoocenózy – výzkum ekologie velkých savců (především rys ostrovid – *Lynx lynx*, jelenoviti) a dlouhodobý monitoring významných ptačích druhů (především druhy Natura 2000).

Příkladem dlouhodobě probíhajícího projektu je výzkum rašelinišť, který úzce

souvisí s jejich revitalizacemi. Vybrané lokality se nacházejí v oblasti šumavských plání a zahrnují ombrotrofní (vyživovaná především atmosférickými srážkami – horská vrchoviště) i minerotrofní typy rašelinišť (sycená převážně podzemní vodou – rašelinné a podmáčené smrčiny, přechodová rašeliniště, viz článek na str. 220–222 tohoto čísla). Jsou sledována nenarušená i odvodněná rašeliniště, přičemž monitoring lokalit s narušeným vodním režimem zahrnuje období minimálně tři let před revitalizačním zásahem a pokračuje i po revitalizaci. Z biotických složek se detailně analyzuje vegetace na trvalých plochách (1 × 1 m pro bylinné patro, 20 × 20 cm pro mechové patro). Z abiotických parametrů prostředří je na lokalitách monitorována hladina podzemní vody, chemismus podzemní vody (pH, elektrická vodivost, rozpuštěný organický uhlík – DOC, SO₄, NO₃, NH₄, PO₄, Ca, Mg, Al a celkové Fe), chemismus na profilu rašeliny (obsah C, N, S), množství dopadajících srážek, odtokové poměry na výstupu z povodí a chemismus vody na odtoku z povodí. Ve vybraných klíčových typech vegetace se kontinuálně měří hladina vody pomocí tlakové sondy – piezometru napojeného na měřicí stanici s přenosem dat pomocí GSM (Globální systém pro mobilní komunikaci). Hodnoty pH a vodivosti se ručně měří i v odvodňovacích rýhách a na odtoku. V průběhu vegetačních sezon se pravidelně odebírají série vzorků na podrobnou chemickou analýzu podzemní vody v instalovaných sondách a na odtoku z lokality v místech měření průtoku. Vzorky z profilů rašeliny se na chemické analýzy (C, N, S) odebírají jednorázově na vrcholu vegetační sezony.

Projektem v plném rozsahu zahájeným až v r. 2008 je biomonitoring, jehož smyslem je zachytit současný stav a vývojové změny lesních ekosystémů ponechaných samovolnému vývoji v území NP Šumava. Metodika upravuje postupy aplikované při velkoplošné inventarizaci v NP Šumava v letech 1999–2003. Paralelně k tomuto projektu se v územích, kde probíhá aktivní management v lesích, provádí provozní inventarizace využívající podobné technologie. Základem šetření v rámci biomonitoringu je opakované měření vybraných charakteristik na síti kruhových trvalých

plach. Středky ploch jsou zaměřeny pomocí GPS a fixovány geodetickými kolíky, což je zárukou, že plochy budou později dohledatelné pro opakovaná měření. Terénní počítací se softwarem FieldMapData-Collector umožní pomocí kompasu, dálkoměru a navigačního softwaru vytvářet mapové vrstvy, k nimž lze přímo v terénu připojovat popisné znaky. Naměřené charakteristiky jsou vztaheny ke konkrétním rostlinám. Na inventarizačních plochách jsou zachycovány následující vrstvy: plocha, živé stromy a souše, pahýly a pařezy, ležící mrtvé dřevo, obnova, kryt půdního povrchu a půda. Každá inventarizační plocha je rozdělena na tři menší (o poloměrech 3,5 m, 7 m a 12,62 m), na nichž se zjišťují stromy určitých parametrů. Zvláštní důraz se klade na sledování obnovy, tedy semenáčů a mladých stromků. Zajímavé výsledky přinesl již první rok projektu, kdy se měření uskutečnilo na 130 plochách v oblasti horských a podmáčených smrčín (Cížková a kol. 2011). Výběr ploch tvořil reprezentativní vzorek napříč Šumavou, řada z nich byla umístěna do území postižených orkámem Kyrill (leden 2007) nebo kůrovcovou disturbancí. Zjištěné výsledky (průměrný počet 4 848 semenáčků na ha) podpořily názory o úspěšné samovolné obnově horských smrčín Šumavy. V následujících letech byly stejnou metodou zpracovány stovky ploch v NP a také další plochy v CHKO Šumava. S ohledem na rozsah výzkumu a načasování projektu, v rámci kterého se podařilo zdokumentovat některé plochy jen krátce před významnými změnami souvisejícími s kůrovcovou gradací na území Šumavy, vznikl unikátní soubor dat. Rozsah datového souboru včetně provádění opakovaných šetření nabízí skvělou možnost sledovat dynamiku šumavských lesů v projektu biomonitoringu lesních ekosystémů v územích ponechaných samovolnému vývoji. Projekt již přinesl a dál by mohl přinášet velmi cenné argumenty do diskuzí o vývoji lesů a vhodném managementu jádrové oblasti parku. A to je možná hlavní důvod, proč současné vedení NP Šumava projekt výrazně utlumilo a opakovaně oznámilo jeho ukončení. Spekulovat můžeme, zda k tomu vede jen potřeba ušetřit, nebo snaha eliminovat nechtěné informace.

Dalším projektem bylo vytvoření sítě monitorovacích mezoklimatických a hydrologických stanic. I tento projekt byl zčásti inspirován situací po orkánu Kyrill, kdy pro celé území Šumavy bylo možné vycházet pouze z měření oficiální meteorologické stanice Churáňov, případně z německé stanice na Velkém Javoru. Cílem bylo doplnit a zpřesnit informace o větrných, srážkových a teplotních poměrech, včetně hřebenových partií a oblasti šumavských plání. Projekt vznikl v úzké spolupráci s Českým hydrometeorologickým ústavem a napříč NP bylo umístěno 10 samoobslužných meteorostanic, které měří srážky, teploty a relativní vlhkosti vzduchu i půdy a rychlosti a směr větru. Šest hydrologických stanic zajišťuje měření průtoku, teploty, pH a vodivosti. V místě těchto stanic byly postupně vybudovány stabilizované měrné profily a spoluprací s Ústavem pro hydrodynamiku Akademie věd ČR, v. v. i., se získávají údaje z dalších čtyř stanic. Data jsou přenášena pomocí GSM a záznamy některých stanic lze prohlížet v rámci odkazu Nature Online na webu NP Šumava (www.npsumava.cz).

Přes stejný odkaz je také umožněn vstup na speciální stránky nedávno ukončeného projektu, který se věnoval telemetrii rysa ostrovida, srnčí a jelení zvěře (viz článek na str. 234–237 této Živy). S využitím satelitní a GSM technologie se sledovala nejen mobilita, ale také základní pohybové charakteristiky šumavských jelenů, srnců a rysů na obou stranách hranice. Doplňkové projekty umožnily průběžně vyhodnocovat, v kterých částech národních parků se zvířata v průběhu sezony zdržují a jaká je jejich denní aktivita (Belotti a kol. 2012, Podolski a kol. 2013). Byla také studována sezonní proměnlivost jejich potravy (Barančeková a kol. 2010). Dlouhodobá spolupráce odborníků z NP Šumava a NP Bavorský les si získala velký odborný i popularizační ohlas. Speciální webové stránky www.rysovinastope.cz nebo www.jele-novinastope.cz byly připraveny trojjazyčně a nabízejí zajímavé informace o ekologii sledovaných druhů, ale také umožňují zkoumat na interaktivní mapě pohyb sledovaných zvířat.

Nejbližší sousedé

Telemetrie velkých savců nebyla jediným společným projektem národních parků Šumava a Bavorský les. Pád železné opony zcela přirozeně vedl k přání vytvořit nová přechodová místa a turistické stezky v dosud klidných oblastech Šumavy, jež jsou velmi významné také z hlediska ochrany tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*). Snahy o další zpřístupnění těchto území gradovaly po vstupu České republiky do schengenského prostoru. Výsledkem přeshraničních jednání byla kompromisní dohoda, která podmiňovala vytvoření několika nových stezek souborem kompenzačních opatření, z nichž bohužel česká strana významnou část doposud nenaplnila. Dohodnuto bylo také prozkoumání aktuálního stavu šumavské populace tetřeva. Bavorští kolegové, kteří byli garantem tohoto několikaletého výzkumného projektu, shromáždili s českými spolupracovníky data o přímých pozorováních tetřeva a různých pobytových známkách

včetně trusu. Trus také využili pro studium genetiky a stresových hormonů (o detailech projektu více v některém z příštích čísel Živy). Zjistili řadu zajímavých informací. Mimo jiné se podařilo potvrdit, že v česko-bavorském příhraničí se tetřevi vyskytují ve třech oblastech (Královský hvozd, Modravsko a Trojmezí). Jádrová oblast celé populace leží na společné hranici obou NP. Odhadovaný počet jedinců se pravděpodobně mírně zvýšil od posledního sčítání, nicméně stále jde o velmi zranitelnou populaci. Na základě pozorování z let 2000–05 a leteckých snímků z r. 2003 byl vypracován model vhodnosti biotopů. Do modelu byly následně vloženy letecké snímky z r. 2008 a vyhodnotila se vhodnost lokalit. Srovnáme-li modelem předpovězenou vhodnost biotopů s aktuálními nálezy pobytových znaků, pak vidíme, že do sebe výborně zapadají. Z této analýzy vychází, že jen 17 % plochy obou národních parků je vhodných pro tetřevi, a tak není velkým překvapením, že všechny tyto plochy jsou také součástí vědeckého návrhu I. zóny NP Šumava (viz Křenová a Hruška 2012).

Řada dalších projektů, týkajících se monitorování lesů, mokřadů, jezer a jiných biotopů i jednotlivých druhů, probíhá ve velmi úzké spolupráci správ obou NP i externích partnerů z akademických a univerzitních pracovišť v Čechách a Německu. Nejdelší tradici má pravděpodobně výzkum šumavských ledovcových jezer (podrobnosti viz články v Živě, např. na str. 224–229 tohoto čísla). Dokladem dobré spolupráce jsou i regionální vědecký časopis Silva Gabreta (vychází 19. rokem), a mnoho let trvající aktivity související s dlouhodobým výzkumem a monitoringem. Biosférická rezervace Šumava (počínaje r. 1996) reprezentovaná Správou NP a CHKO Šumava a NP Bavorský les (od r. 2004) jsou registrovány v celosvětové síti lokalit LTER. Mnohé výzkumné projekty probíhají na obou stranách hranice, případně jsou v obou parcích analogické (Heurich a kol. 2010). Před několika lety se podařilo zahájit činnost společné platformy dlouhodobého socioekologického výzkumu s názvem Silva Gabreta (Long Term Social Ecological Research – LTSER Silva Gabreta), což mělo nejen odrážet stále užší spolupráci mezi oběma národními parky, ale také posílit společenskovo-vědní témata.

Doposud realizovaný výzkum české i bavorské Šumavy velice dobře ukázal, že se na obou stranách hranice vyskytují stejné nebo velmi podobné lesy a rašeliniště, které jsou domovem jedné společné populace rysů, jelenů, tetřevů i lýkožroutů, a že tedy nelze provádět management těchto sousedních národních parků odděleně. Není možné podél státní hranice uplatňovat různé přístupy a prodlužovat tak absurdní poměry z časů železné opony, po nichž dodnes zůstaly kilometry jen pozvolna zarůstajících průseků a stovky kilometrů cest protínajících ty nejcennější části šumavské přírody. S cílem uzdravovat jizvy, které železná opona zanechala nejen na přírodě, ale také v duších lidí, bylo v r. 1999 podepsáno Memorandum o vzájemné spolupráci správ národních parků Šumava a Bavorský les. Ministr životního

prostředí ČR Miloš Kužvart a bavorský státní ministr výživy, zemědělství a lesů Josef Müller v něm deklarovali přání, aby správy obou NP ve vzájemné shodě a s maximální spoluprací pečovaly o unikátní přírodní a kulturní dědictví, které oblast Šumavy představuje. Za téměř 15 let naplňování Memoranda se uskutečnilo mnoho pracovních jednání i neformálních setkání, na nichž se vymýšlely, realizovaly a hodnotily společné projekty. Téměř standardem se stala skutečnost, že tiskoviny, informační materiály nebo prvky venkovního informačního systému v obou NP vznikají paralelně v českém a německém jazyce. České popisky a hlasové interpretace se staly běžnou součástí nového informačního střediska NP Bavorský les Haus zur Wildniss – Dům divočiny i nedávno rekonstruovaného střediska Hans Eise-mann Haus v Neuschänau. Samozřejmostí je také propojení letní dopravy českých zelených autobusů a bavorských Igle bus a svou tradici si získávají společné akce českých a německých dětí v rámci programu mladých strážců – Junior Ranger. V r. 2008, kdy se ČR stala součástí schengenského prostoru, byl učiněn další významný krok ke každodenní spolupráci správ NP, a to společné terénní pochůzky českých a německých strážců na trasách v obou NP. Vedle snahy o poznání kolegů a seznámení se s územím „za humny“ bylo hlavním cílem zajistit lepší servis pro návštěvníky obou NP, protože do území přichází stále více lidí, kteří chtějí vidět, jak vypadá národní park u sousedů.

Z mnoha uskutečněných společných aktivit je jistě vhodné připomenout symbolický projekt Skleněná archa, který probíhal v letech 2003–05. Více než čtyři metry dlouhá Skleněná archa, vyrobená bavorskými skláři a usazená v obrovské dřevěné dlani, již pro ni připravili čeští řezbáři, putovala po různých místech české i bavorské Šumavy. Návštěvníci, kteří za ní přicházeli pod Luzný, na Březník, horské louky zvané Schachten, do Stožce a dalších šumavských koutů, se zúčastňovali koncertů, výstav, čtení, besed a vycházek s průvodci a připomínali si, že Šumava je naší Archou uprostřed silně pozměněné evropské krajiny.

Asi posledním důkazem sblížení péče o unikátní šumavskou přírodu bylo vyhlášení společného jádrového území obou NP v centrální části Šumavy mezi Luzným, Roklanem a Poledníkem, tedy v kraji nej-cennějších šumavských rašelinišť a horských smrčín, které jsou domovem tetřevů, rysů a jednou snad i vlků. Projekt Divoké srdce Evropy (Křenová a Kiener 2012) se snažil propojit oba NP, zachovat přírodní hodnoty území a zároveň umožnit lidem poznat a neublížit tomuto stře-doevropskému klenotu. Speciálně vyškolení průvodci se při jedno- a dvoudenních výpravách snažili šumavskou „divočinu“ lidsky představit a zároveň vysvětlit, proč je na ploše více než 10 000 ha umožněna existence přírody bez přímého ovlivňování člověkem. Ve jménu napravování starých křivd, jichž se člověk na přírodě dopouštěl, měly být v tomto území odstraněny také staré ekologické zátěže, např. cesty nečitlivě narušující vodní režim. Projekt Divoké srdce Evropy, který prakticky

naplňoval základní poslání národních parků a nabízel zachování přírodního bohatství i pro další lidské generace, byl oceněn mezinárodní ochranářskou komunitou: NP Šumava a NP Bavorský les získaly v r. 2009 mezinárodní certifikát přeshraniční spolupráce Transboundary Parks – Following Nature's Design. Vyhlášení společného jádrového území v místech po desetiletí rozdělených železnou oponou bylo považováno za symbolický akt a příklad třeba pro země bývalé Jugoslávie, jež se prostřednictvím péče o společné přírodní dědictví snaží překonat rány utrpěné v nedávné minulosti (Křenová a Kiener 2011). Bohužel Divoké srdce Evropy je také příkladem, jak je těžké být doma dobrým prorokem. Projekt v zahraničí považovaný za ukázkovou přeshraniční spolupráci a moderní způsob péče o společné evropské dědictví nebyl v nejbližším okolí divokého srdce Evropy pochopen. Plamenné protesty některých lokálních politiků se především na české straně synchronizovaly s odchodem Strany zelených z vedení Ministerstva životního prostředí a tehdejší vedení NP Šumava projekt Divoké srdce Evropy již nechťelo nebo nedokázalo obhájit. Následujících několik málo měsíců stačilo, aby se na indexu ocitl nejen tento projekt a slovo divočina, ale také jakékoli argumenty podporující v NP Šumava koncept ochrany přírodních procesů. Hlasatelé této myšlenky byli umlčeni. Později je následovali i dříve umírnění zastánci „postupného budování divoké přírody v NP“, kteří jen odmítali s ohledem na vědecké poznání uměle překrucovat odborná stanoviska či dokonce ohýbat zákon.

Je smutnou skutečností, že se v éře posledních dvou ředitelů NP Šumava (J. Stráský a J. Mánek) výzkum i spolupráce s NP Bavorský les staly „nehodnými a nechtěnými dětmi“ více než dvacetiletého soužití, které není možné opominout, ale kromě veskrze proklamativních mediálních prohlášení je nežádoucí zapojovat je do každodenního života Správy NP. Mediální propaganda, která jako by se stala hlavním nástrojem péče o národní park, se snaží vytvářet dojem, že toto jsou nejuspěšnější roky v existenci NP Šumava, a vše je zcela v pořádku a normální. Je-li zcela normální, mimo jiné že:

- ředitel NP opakovaně veřejně prohlašuje, že nehodlá respektovat omezení zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dokonce tak činí a proti odpůrcům porušování zákona povolá Policii ČR;
- z Rady NP coby poradního a iniciačního orgánu jsou vyloučeni všichni vědci, kteří si dovolili mít jiný názor než ředitel Správy NP;
- MŽP na základě žádosti nového ředitele Správy, jemuž se podmínky udělení nelíbí, zastaví finální část jednání o udělení prestižního Diplomu Rady Evropy, o který dříve NP Šumava společně s NP Bavorský les prostřednictvím MŽP požádaly;
- změny managementu v NP Šumava, které mohou ovlivnit situaci i u sousedů v NP Bavorský les (např. obnovení lovu jelení zvěře v jádrovém území nebo příprava nových značených tras přivádějících návštěvníky na hranice doposud klidového území), nejsou s bavorskými partnery předem

3 Projekt Biomonitoring lesních ekosystémů již přinesl cenná data a důležité argumenty do diskuzí o vhodném managementu jádrové oblasti NP Šumava. Snímky Z. Křenové

projednány, v lepším případě jsou jim pouze oznámeny často s mylným ujištěním, že je vše legální (viz např. nedávná nešťastná kauza s hraničním přechodem Modrý sloup);

● bavorští sousedé ústy ředitele NP Bavorský les, ministerských úředníků, bavorských poslanců či představitelů celoevropsky respektovaného Naturschutzbund marně píší různým státním orgánům v ČR a domáhají se obnovení efektivní spolupráce při péči o česko-bavorskou Šumavu, pak již ani není třeba dalších normalizačních opatření, abychom považovali také za normální, že:

- společné pochůzky českých a bavorských stráží jsou minulostí,
- odborné argumenty jsou často nahrazovány osobními invektivami či vyhrožováním,
- mluvčí NP Šumava po společném jednání vydává polopravdivá prohlášení, která vedení NP Bavorský les nemá možnost ani autorizovat,
- na křest reprezentativní knihy o návratu rysů na Šumavu, jež vznikla z podnětu bývalého ředitele NP Bavorský les K. F. Sinnera pro popularizaci výstupů společného telemetrického projektu, se navzdory pozvání nedostavil nikdo z vedení NP Šumava,
- velkou a přednášejícími výborně obsazenou konferenci o významu přírodních disturbancecí pro management chráněných území na jaře 2013 pořádal pouze NP Bavorský les a mezi téměř 150 účastníky byl jediný zaměstnanec Správy NP Šumava, pak za normální lze opravdu považovat leccos a zvyknout si můžeme téměř na cokoli. Nicméně, stejně jako u českých společensko-politických turbulencí, i v případě výzkumu v NP Šumava a přeshraniční spolu-

práce s NP Bavorský les je dobré se zamyslet, zda právě prožíváme jen krátkou neradostnou epizodu, nebo navěky promarníme příležitost naplnit poslání národních parků.

Novou pozitivní etapu výzkumu i přeshraniční spolupráce na Šumavě snad otevře čerstvě připravený projekt navazující na bavorský BIOKLIM (Biodiversity and Climate Change Project). V rámci tohoto projektu se v NP Bavorský les od r. 2007 na plochách sestavených do čtyř transektů zkoumala biodiverzita mnoha skupin organismů. Společný výzkum Správy NP Bavorský les a univerzitních pracovišť přinesl nejen cenná vědecká zjištění, která byla zveřejněna v kvalitních odborných časopisech, ale jeho výstupy jsou také užitečným podkladem pro další management NP. Podařilo se mimo jiné potvrdit, že hlavním určujícím faktorem biodiverzity jsou vedle gradientu nadmořské výšky také velkoplošné přírodní disturbance (vichřice a kůrovcové gradace). Disturbancemi vytvářené mozaiky lesů různého věku, zápoje a s velkým objemem tlejícího dřeva stimuluje výskyt mnoha stanovišť a druhů, z nichž některé již byly dokonce považovány za vyhynulé. Projekt připravený pro českou část Šumavy si klade za cíl ověřit, zda závislosti zjištěné na jihozápadním úbočí platí také na druhé straně hranice, tedy nejen na severovýchodních svazích Šumavy, ale i v oblasti šumavských plání, kde se v průměrné výšce 1 100 m n. m. horské lesy mozaikovitě prolínají s různými typy rašeliníšť a přírodní disturbance zde mají zčásti odlišnou dynamiku. Úmyslem řešitelů (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Česká zemědělská univerzita v Praze a Biologické centrum Akademie věd ČR, v. v. i.) je podpořit kontinuitu již realizovaného výzkumu na území NP Šumava, v rámci multidisciplinárního projektu doplnit chybějící údaje a znalosti kompletovat.

V následujících měsících se bude rozhodovat nejen o tom, zda Grantová agentura ČR tento projekt, jenž může být praktickou ukázkou potřebnosti výzkumu pro národní parky a národních parků pro vědu, podpoří, ale především o budoucnosti NP Šumava. Nový zákon o NP Šumava a diskuze související s projednáváním zákona i nového plánu péče budou klíčové pro rozhodnutí, zda NP Šumava budeme dál zodpovědně spravovat coby národní bohatství zapůjčené od generací, které přijdou po nás, nebo to bude území, kde kromě zákona silnějšího žádné jiné zákony, pravidla ani principy neplatí.

Je tu stále naděje, že o 150 let později pochopíme Wallace Stegnera, jenž v r. 1864 nazval národní parky „the best idea we ever had. Absolutely American, absolutely democratic, they reflect us at our best rather than our worst.“ (Je to ten nejlepší nápad, který jsme kdy měli. Zcela americký a zcela demokratický. Nápad, který zdůrazňuje to nejlepší z nás a potlačuje naše slabiny.) Každopádně by Šumavě velmi prospělo, kdyby veškeré konání kolem národního parku bylo vedeno jen těmi nejlepšími pohnutkami.

Seznam použité literatury najdete na webu Živy.